

УДК / UDC: 271.222(497.11)-722.53:929
 Димитријевић С.(049.32)

Теолошки погледи / Theological Views
 Година / Volume LV
 Број / Issue 1/2022,
 стр. / pp. 187–191.

DOI: <https://doi.org/10.46825/tv/2022-1-187-191>

Владислав Пузовић: *Пушчевима српске црквене историје* — научно наслеђе протје Стевана Димитријевића

Београд: Православни богословски факултет
 Универзитета у Београду, 2021.

286 стр., факс.; 21 cm
 ISBN 978–86–7405–247–1

Православни богословски факултет Универзитета у Београду је крајем 2021. године, поводом прославе стогодишњице постојања, а захваљујући аутору, ванредном професору др Владиславу Пузовићу, објавио монографију *Пушчевима српске црквене историје: научно наслеђе протје Стевана Димитријевића* — у спомен на првог декана овог факултета.

Монографија професора Владислава Пузовића подељена је у неколико сегмента: биографија Стевана Димитријевића је дата концизно и систематично, са истицањем најбитнијих догађаја из протиног живота, а затим је аутор — како и наводи у поднаслову — посебну пажњу посветио научном

раду првог декана Богословског факултета у Београду и систематично изложио у неколико поглавља: истраживање руско-српских односа; рад на хиландарској архивској грађи; затим писање целовите историје СПЦ; светосавски научни циклус; научни радови из новије српске црквене историје; истраживање црквених старина; документовање страдања српског свештенства у Првом светском рату; да би, на крају, аутор посебну пажњу посветио протиним етнографским белешкама, које до данас нису проучаване. Трећи део књиге је својеврсни епилог, односно оцена протиног рада у оквиру путева српске црквене историографије. Релевантност овој моно-

графији дају рецензије Стефана Тимофејевича Голубјева и Алексеја Афанасјевича Дмитријевског о кандидатској дисертацији Стевана Димитријевића, које су овом приликом — као историјски извор — први пут објављене у српској јавности. Поред овог доприноса, аутор је на крају публикације представио најважнију архивску документацију о Стевану Димитријевићу из Архива САНУ, односно из лично његове и заоставштине његових савременика и сатрудника.

Први декан Православног богословског факултета у Београду, Стеван Димитријевић рођен је у Алексинцу 1866. године. Богословију је завршио у Београду 1887. године, а десетак година касније и Духовну академију у Кијеву. После завршене Богословије три године је био учитељ у школама у Даросави, Ушћу и Липовцу, а 1890. године постављен је за вероучитеља у Нишкој гимназији. Митрополит Михаило Јовановић га је рукоположио за ђакона, а Епископ нишки Инокентије Павловић за свештеника. Како професор Пузовић наглашава, важна прекретница у протином животу била је одлука да упише Кијевску духовну академију, где је студирао од 1894. до 1898. године. Од самих почетака студија, показало се да је српска црквена јерархија рачунала на његову помоћ приликом реформи српске црквене просвете, а он је, у вези са тим,

написао извештај Светом Архијерејском Сабору СПЦ о организацији руских духовних школа. Као ректор Богословије у Призрену извршио је реформу школе, али је његова активност тамо превазилазила просветне оквире, тако да је прота Стеван постао један од кључних људи српске владе на југу државе. Његова делатност се са педагошке, преливала и на домене културе, дипломатије и политике. После одласка из Призрена, постаје професор веронауке у Првој београдској гимназији, где је провео само једну школску годину. Већ следеће године, обрео се у Скопљу, где је постављен за директора Српске мушке гимназије. Као и у Призрену, његова делатност се и у Скопљу прелила са верско-образовне на дипломатску. Он је будио националну свест код Срба на тим просторима покретањем обнове српских средњовековних манастира у Скопској Црној Гори. Обилазећи запустеле манастире, прота није заборавио свој научни рад, па је са терена бележио податке о тамошњим црквеним старинама.

После посете манастиру Хиландару и извештаја који је упутио Министарству иностраних дела добио је нову службу у генералном конзулату у Солуну. Историјску грађу, коју је сакупљао на Светој гори, али и руским архивама и библиотекама, објављивао је у *Сјоменику Српске краљевске академије* почетком 20. века. За време

службовања у Солуну, Скопљу и Призрену сакупио је више од 600 рукописних и штампаних књига, које је поклатио Народној библиотеци у Београду. Указом краља Грчке добио је титулу почасног доктора Универзитета у Атини, а 1936. године и почасног доктора теологије и члана Историјског института Српске академије наука и уметности. Умро је у Београду 24. новембра 1953. године. Поклатио је имање у Алексинцу, где је подигнута зграда Техничке школе, која од 2004. године и званично носи протино име.

Стеван Димитријевић радио је као референт за хиландарска питања од 1905. до новембра 1911. године, у периоду који се сматра једним од најкритичнијих за опстанак српског манастира на Атосу. У то време, осим Срба у Хиландару је био и велики број Бугара, који су све покушали да манастир отргну из окриља Српске Цркве. Захваљујући проти Димитријевићу, који је о свему упорно и истрајно писао надлежним властима, српска држава се пренула и помогла да манастир Хиландар остане колевка српске духовности и културе. Уосталом, и посета краља Петра Првог Карађорђевића Светој Гори 1910. године била је резултат његове борбе да се сачува Хиландар.

После Солуна и Свете Горе, прота Стеван Димитријевић долази на место ректора Богословије у Призрену и у највећој тајности

припрема тамошњи народ за коначно ослобођење од Турака. Свој патриотизам и родољубље Димитријевић је платио на најгори могући начин. У тренутку када су га у Првог светског рата заробили Бугари и отерали у логор, напрасно је преминула и његова јединица Десанка Димитријевић, на коју је био посебно поносан јер је дипломирала на Француском лицеју у Солуну и Учитељској школи у Скопљу, перфектно је говорила француски, немачки, грчки и руски језик, и истовремено свирала неколико инструмената. Бугарски фашисти интернирају њега и још 172 свештеника, учитеља и ђака у логор у Ески Џумаји (данашњем Трговишту у Бугарској), те је он био сведок зверстава и пљачки које су учињене над српским живљем, а био је и један од ретких који се жив вратио у Србију, 3. новембра 1918. године.

После повратка из логора, прота је отишао у Скопље да изврши попис страдалог српског свештенства и учитеља чиме је, поред извештаја др Арчибалда Рајса, оставио још једно тужно сведочење о страдању српског народа од стране Бугара, у XX веку. У Архиву САНУ, у заоставштини проте Стевана Димитријевића, постоји обимна грађа о страдању свештенства из свих крајева земље, што је професор Пузовић систематично и методолошки обрадио и извео ваљане закључке, уз истицање протиног осврта на

страдање Свештеночученика Викентија (Крцића), Митрополита скопског, кога је Свети Архиепископски Сабор Српске Православне Цркве канонизовао 2017. године.

Особито место у научно-истраживачком раду проте Стевана Димитријевића заузима Свети Сава. Прота најпре пише о њему у свом првом објављеном раду из 1888. године, потом се 1910. године бави тематиком Химне Светог Саве, затим је петнаестак година касније објавио у више делова рад на тему: *Свети Сава у народном веровању и предању*, да би, напослетку, 1934. објавио радове о Светом Сави као народном учитељу и о спаљивању његових моштију. Професор Пузовић је благодарећи истанчаном методолошком афинитету у посебном одељку ове књиге вредновао научност радова проте Стевана Димитријевића о Светом Сави.

Такође, у овој монографији апострофиран је протин рад на пољу проучавања српско-руских црквених веза, а како су 1936. године, на Богословском факултету, говорили: *Његов рад на везама Србије и Русије, објављивање докумената и писање научних осврта увек ће бити полазна тачка за многе даље истраживачке радове*, какво је уосталом и дело професора Пузовића.

У последњем делу другог сегмента књиге, аутор анализира етнографске белешке проте Стевана Димитријевића, у којима се налазе

материјали о слављењу породичних слава из различитих српских поднебља, о кумству и побратимству, о хришћанским обичајима код муслимана, са посебно истакнутим храмовским и домаћим празновањима, као и градским и сеоским заветинама, што указује на протину систематичност и аналитику.

После представљања научног наслеђа проте Стевана Димитријевића треба нагласити да допринос ове књиге јесте и упућивање других истраживача на даљи рад на протиној заоставштини коју треба систематизовати, научно обрадити и у целини представити научној јавности.

Научно деловање проте Димитријевића припада периоду процвата науке и богословља у свим српским земљама, односно епохи која је изнедрила многе делатнике и научне раднике на свим пољима друштвено-хуманистичких наука и утрла пут даљим истраживањима којима се српска наука пробила у најрепрезентативније светске оквире. На његов рад и сазревање су утицали Иларион и Димитрије Руварац, затим Епископ Никодим Милаш, Стеван Веселиновић, Никифор Дучић и Радослав Грујић; са којима је уједно и сарађивао. Истакнути протин ученик био је Ђоко Слијепчевић, један од најзначајнијих српских црквених историчара у XX веку. У складу са тим, професор Пузовић с правом закључује да је Димитријевић поставио научне темеље

на којима је касније настала најпотпунија српска црквена историја, а аутор таквог тротомног издања био је управо Слијепчевић. Изузетно је драгоцено запажање професора Пузовића и примерен закључак о томе да је Димитријевић поштовао своје претходнике и није прекинуо континуитет на богословском и научном плану. Чување од заборава протиног на-

учног лика који је преузео професор Пузовић показује да тај континуитет није прекинут, те да је ово начело заиста један од *предуслова за разумевања џушева српске црквене историографије*.

Ивица Чаировић
(icairovic@bfspc.bg.ac.rs)

Православни богословски факултет,
Универзитет у Београду

УДК: 271.2-67:616-089.843(049.32)
271.2-426:608.1(049.32)
17 Сингер П.(049.32)

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume LV
Број / Issue 1/2022,
стр. / pp. 191-197.

DOI: <https://doi.org/10.46825/tv/2022-1-191-197>

**Друштво спектакла живи у Жутој кући.
Богословска трагања у монографији
Биоетика смрти. Ушилишаризам и православље
Драгана Поповића**

Крагујевац: Издавачка установа Епархије шумадијске „Каленић“
и Институт за европске студије, 2022.

231 стр.; илустр.; 24 cm
ISBN 978-86-82057-82-6

Монографија *Биоетика смрти. Ушилишаризам и православље*, протонамесника Драгана Поповића, докторанда Православног богословског факултета Универзитета у Београду, објављена је у заједничком издању Групе за биоетику Института за европске студије и Издавачке установе Епархије шумадијске „Каленић“, 2022.

године. Поменуте године, готово истовремено, Каленић и Институт за европске студије издају и књигу *Биоетика. Синодски шексирови православних црква* Којоса Г. Николасоса, коју је са грчког превео Драган Поповић, што свакако није његов први превод. Домаћи читаоци са темом православне биоетике готово искључиво су се сретали